

Alberto Edwards

Szerencsétlenség az Ördög-foknál

*ROMÁN CALVO,
A CHILEI SHERLOCK HOLMES*

Fordította:
Dorogman György

Zoltán Mária Flóra rajzaival

Megjelent:
Rakéta Regényújság
1976. 7. számában

EDWARDS, Alberto – 1873-ban született a chilei Valparaisóban. Nagy műveltségű ügyvéd volt, képviselő, tekintélyes közéleti személyiség, több ízben miniszter. Emellett politikai értekezéseket és – rendszerint álnéven – elbeszéléseket, kisregényeket közölt santiagói lapokban, illetve saját folyóiratában. Legmaradandóbb alkotásaiban, a fantasztikus és bűnügyi novellákban Poe, illetve Conan Doyle művészetét próbálta chilei talajba ültetni. Bűnügyi sorozatának éles eszű, remek megfigyelő hőse, Román Calvo, bevallottan Sherlock Holmes chilei tanítványa: az ő kalandjai is a logika – még átlátszóságában is megejtő – játékos izgalmával hatnak. Edwards 1932-ben halt meg.

A santiagoóiak olyanok, mint a birka: amerre az egyik megy, a többinek is arra kell mennie. Ha például sétáról van szó, kiválasztják ezt vagy azt a járdát az Alamedának két bizonyos utca közé eső részén, és senki sem merészel másutt sétálni. Kocsival a Cousino parkba mennek, nem a Quinta Normalba... Festeni Lo Gontadorban szokás, nem pedig, mondjuk, Rencában.

Így hát előfordul, hogy Santiago körül egyik-másik festői helyet csak néhány különc hírében álló német és angol ismeri. A kíváncsiság és a természet szépségeiben való gyönyörködés vágya nem ösztökéli eléggé a fővárosi embert, hogy kimozduljon a tespedésből. Talán már vetett egy közönyös pillantást a Santa Lucia csúcsáról a Mapocho völgyére, de a legcsekélyebb vágyat se érezte, hogy behatoljon a mély vízmosásokba. Neki aztán mondhatják, milyen fenséges is az, hogy Svájchoz vagy Tirolhoz hasonló; hogy ott érdekes, zord és nagyszerű tájakat láthat. Mindez hidegen hagyja. Legfeljebb megkérdezi, sokan járnak-e arra. A tagadó válaszra meg vállat von. Akkor ő miért menjen?

Ebben nem hasonlítok a többi santiagoóra: egy földrajztudós vagy művész lappang bennem, nem tudom pontosan, valami, ami arra ösztönöz, hogy minden megközelíthető zugot bejárjak. Ritkán találok társakat az ilyen régimódi és eredeti kirándulásokhoz.

Jó ideje már annak, hogy – hála egyik barátom szívélyes meghívásának – alkalmam volt megismerni a Mapocho völgyét. Barátomnak gazdag rézbányája van Las Condes vidékén. Nagyon megtetszett, és megfogadtam, hogy visszatérek, de hónapok és évek múltak el anélkül, hogy megtehettem volna. Nem is sejtettem,

milyen szörnyű tragédiának leszek tanúja, mikor ismét meglátogatom ezt a vad vidéket.

Julio Cavada vett magának egy autót, és ki akarta próbálni nehéz terepen is. A Las Condes-i utat javasoltam: hepehupás, számos emelkedő és lejtő nehezíti, de jól megépített és karbantartott hegyi út. A Gondviselés úgy akarta, hogy Julio elfogadja az ötletemet.

Abban maradtunk, hogy vasárnap indulunk. Román Calvo is velünk tartott.

Furcsa alak volt ez a Román. Képzeljének el egy alacsony, sötét bőrű, sovány, fekete szemű emberkét, akinek a tekintete átható és egyszersmind réveteg. Első nézésre bolondnak hinné az ember. Lompos öltözete, hirtelen és meggondolatlan viselkedése, ideges mozgékonyága különösebb vizsgálódás nélkül is elárulta, hogy furcsa és rendkívüli ember. Szűkös járadékból élt, és állandóan valószínűtlen dolgokkal foglalkozott: rovarokat gyűjtött, vegytani kísérleteket folytatott, és nagy érdeklődést tanúsított a genealógia s a heraldika iránt.

Könyvet vagy tanulmányt sohasem adott ki, még egy cikke se jelent meg. Ezért rejtély maradt, hogy mit is csinál tulajdonképpen. Viszont a chilei családok rokoni kapcsolataitól kezdve a *crapaudine* módra elkészített csirkéig mindent tudott, amit csak kérdeztek tőle.

Nem ismertem senkit, akinek jobb megfigyelőképessége lett volna. Vannak emberek, akik éveket töltenek Európában vagy világ körüli utakon, de nem tanulnak és nem felejtenek semmit. Román csak Rencába járt ki, de ott tanult valami újat.

– Sohasem unatkozom – mondogatta. – Vonaton, utcán, kávéházban, mindenhol tanulok.

De vajon mit tanult?

Mindent, amit csak látott vagy hallott. Roppant emlékezőtehetsége révén valóságos élő enciklopédia volt. Tudta, hogy X. úr birtokai mennyit érnek, és mekkora volt a legutóbbi burgonyatermésük; hogy Y. úr feleségének van-e számlája

Muzardnál; hogy melyik könyvben vagy újságban lehet utánanézni az Ofqui- földszorosnak; mit mondott Z. úr a képviselőházban 88-ban a parlamenti összeférhetetlenségről; mennyi egy tojás átlagos súlya Chilében, és mennyi Törökországban.

Nem, Románban nem volt semmi csodálatos. Negyven év alatt sok mindent hallott, sok könyvet, folyóiratot és újságot olvasott, *de semmiből semmit sem felejtett el*. Magától értetődik, hogy ez az ember rengeteget tudott.

Szórakozott alaknak tetszett, így még veszélyesebb volt. Nem volt mentség, neki csak az igazat mondhatta az ember. Valaki elmondott egy esetet, amely a forradalom évében történt. Román szemrebbenés nélkül végighallgatta, de miután elment a mesélő, helyesbített:

– '96-ban – mondta – nekem ezt másképpen mondta el.

Egyik nap a könyvtárban sétáltunk, és az *El Mercurio* bekötött évfolyamai elé értünk.

– Ha ezek a fóliánsok beszélni tudnának! – jegyezte meg Román.
– Bennük minden meg van írva!

De poros újságok híján ő emlékezett lépten-nyomon az emberek, üzleti ügyek, intézmények, sőt a tudomány és a művészet igazságaira és hamisságára, fejlődésére s a fejlődés jó és rossz következményeire, viszontagságaira.

Rendkívüli ember! Szemre meg, mint mondtam, csak egy alacsony, rosszul öltözött, habókos alak...

A Santiagóból Las Condesbe vezető út eleinte, míg túl nem jut Apoquindón, erősen emelkedő síkságon halad. Aztán befut a szűk völgybe, melynek alján a sebes Mapocho folyik. Az út helyenként a vízszint magasságában kíséri a folyót, majd hirtelen felkapaszkodik a meredek hegyoldalra, s törékeny szalaggá keskenyedik a szédítő mélység felett.

Az ördög-fok a legveszélyesebb hely. A sziklás hegyoldal mintegy száz métert esik függőlegesen a keskeny út alatt, amely ugyanakkor hirtelen megkerül egy jókora, kiugró gránittömböt. Beleszédül, aki arra jár. Ha a lovak megijednek, vagy – autó esetén – a vezető egy rossz mozdulatot tesz: halál fia az ember. A járművek kerekei éppen hogy elférnek az úton.

Amikor vasárnapi kirándulásunk során ehhez a veszélyes ponthoz értünk, Román Calvo mesélni kezdett.

– Érdekes – mondta –, de az út megépítése óta eltelt tizenkét év alatt emlékezetem szerint csak két baleset történt.

– Sokat jársz erre? – kérdeztem.

– Nem... Életemben most megyek először Las Condesbe, de az újságok megírták... Hogy is felejtették el ezt a nevet?... Ördög-fok... Itt halt meg 1909 decemberében José Corvalán fuvaros. Azt mondják, részeg volt... Itt végezte Nicanor Sepúlveda, Las Condes-i bányász is. Gyalog ment két barátjával szeptember 18-án, délután, azt hiszem, a földrengés évében, és lezuhant... A bíróság nem akarta elhinni, hogy véletlen baleset történt, két társa ma is börtönben rothad. Szegény ördögök! Egy firkász vagy zugüggyvéd, valami ilyesmi védte őket. De mit érnek ezek egy ilyen ügyben? Bűnügyi kérdésekben járatos szakértőhöz kellett volna fordulniuk...

– Egy Sherlock Holmeshoz vagy egy Nick Wintonhoz – jegyezte meg Julio Cavada. – De ilyenek nálunk nincsenek...

– Így van – hagyta rá Román. – Chilében az emberek azért nem keresnek jól, mert nem is akarnak. Mindegyik a kitaposott utat szereti. Pedig a majmolás a jó dolgok halála... Ha valaki úgy szerez vagyont, hogy mozit nyit, boldog-boldogtalan utánozni kezdi, végül annyi mozi lesz, hogy mind tönkremegy, még az is, aki az ötletet adta... Ugyanez történt 1899-ben a bikaviadal esetében. Csodálom, hogy még nincs legalább egy tucat lóversenypályánk. De új foglalkozást, eredeti életmódot kitalálni: ez senkinek sem jut eszébe.

– Ugyan már, Román!... Te miért nem mész magándetektívnek?

– Hála istennek, megvan a betevő falatom, igényeim pedig szerények – felelte. – De mindent összevetve... ki tudja? A hajlamom megvan hozzá. A bűnügyek olyan hasonlóak, és én sokat ismerek. A gyilkosok a legköznapiabb emberek a világon. Egy Beckertre ezer olyan esik, akinek egy tördőfésben merül ki a tudománya. Ezért találtam különösnek, hogy azt a két szerencsétlent, akiről beszéltünk, azzal vádolják, hogy letaszították a társukat... Másokat szakadékba lökni, ilyesmit csak filmekben követnek el...

– Mégis hihetőnek tűnik – kockáztattam meg.

– A bűnügyi statisztika mást mutat – folytatta Román. – Sepúlveda feltételezett meggyilkolása egyedülálló eset Chilében, és nincs is bizonyítva. Érthető... Ahhoz, hogy valaki lelökje a másikat, vállalni kell a kockázatot, hogy ő maga is lezuhan, vagy legalábbis elszédül, és a gyilkosoknál nincs gyávább ember. Olvastam erről egy nagyon érdekes szakkönyvet; tavalyl írta egy Buckhardt nevű német kutató, aki negyven éven át tanulmányozta a kriminalisztikának ezt a kevésbé ismert területét. A szerző áttekinti azt a tizenkilenc rendkívüli esetet, amely a tudomására jutott. Köztük van Sepúlvedáé is... Tudtam, hogy mivel foglalkozik, idejében elküldtem neki az újságkivágásokat és a törvényszéki jegyzőkönyv másolatát.

– De sok időd volt!

– Valljuk be, Buckhardt úrnak még több volt.

Alig mondta ki Román ezeket a szavakat, autónk megállt egy vendéglő előtt. Nem messze tőle egyesül két hegyi patak, a Cepo és a San Francisco. Innen Mapocho néven folynak tovább. A táj csodálatos: mindenfelől magas és meredek hegyek veszik körül az Ermita tengerszemét, ami arról a régi, félig romos kápolnáról kapta a nevét, mely a fölötte magasodó dombon áll.

Kellemesen csalódtunk, mert ezen a félreeső helyen kicsi, de meglehetősen tiszta ebédlőt találtunk, benne pedig egy majdnem fényűzően megterített asztalt.

– Francisco Mascayanót várom ebédre – mondta a vendéglős. – Tavasszal minden vasárnap reggel Las Condesbe jön a családjával, és délután, mire kezdődik a lóverseny, visszamegy. Azt semmi pénzért nem mulasztaná el.

A név, amelyet a vendéglős mondott, számunkra egyenlő volt a gazdagsággal, a fényűzéssel, az előkelőséggel. Bár régi és már a gyarmati korszakban is jónevű nemesi család sarja volt, Francisco Mascayano majdnem mindent a maga erejéből ért el. Szüleitől csak reményeket örökölt. Az öreg Mascayano is afféle konok bányász

volt, aki a szegénységgel harcolva és illúziókkal táplálkozva éli le az életét. A Las Condes-i tárna történetét mint az állhatatosság és az akaraterő csaknem egyedülálló példáját emlegetik Chilében. A makacs öregember azzal a vakhittel ölte bele utolsó centavóját is, hogy a „jövő héten” célhoz ér.

– Dániel próféta sokesztendő's hetei – szólalt meg Román, aki a legapróbb részletekig ismerte a híres bánya legendáját. – Néha szombaton Mascayano az óráját tette zálogba, hogy kifizethesse a munkásokat... Mégis neki lett igaza: bányászösztöne nem hagyta cserben. Az volt az utolsó kívánsága, hogy a fiai ne hagyják abba a munkát. Ha nincs elég pénzük, mondta nekik, legalább a szabadságot, bányaművelési illetéket fizessék, annyi pénze mindenkinek van.

– De úgy tudom – szóltam közbe –, hogy csak Don Francisco tartott ki a bánya mellett.

– Igen – folytatta Román. – Fivére, Pedro, elvett egy gazdag lányt, s mert mindene megvolt, hamar megunta, hogy pénzt adjon olyan munkára, amit hiábavalónak tart. Ezért csekély összegért eladta a jogát Don Franciscónak.

– Ez aztán a szerencse!

– Nevezzük annak, ha akarjátok, de az tény, hogy Don Francisco nemcsak kevéske pénzét fektette a bányába, hanem – miután az elfogyott – Santiagóban ügyvédi irodát nyitott, és tizenöt, nélkülözésekkel és lemondásokkal teli éven át minden megtakarított pesóját a tárna bővítésére fordította. Végül elérte a mesés Dorotea-bányát, melynek értékét legalább tízmillióra becsülik.

– Don Francisco Mascayano pedig – jegyezte meg Julio Cavada – három nagybirtok és számtalan városi ingatlan tulajdonosa, minden chilei részvénytársaság fő részvényese, a Köztársaság szenátora.

– S hogy teljes legyen a szerencséje – tette hozzá Román –, ne feledjük, hogy a hazai pályákon az ő lovai a legszerencsésebbek.

- Azt mondják - fűztem hozzá -, hogy Spanyolországban visszavásárolta a Monté Florido márkija címet, ami a gyarmati korban őseié volt, és ezt a címet fitogtatva utazgat Európában... Micsoda pojáca!...

- Miért? - kérdezte Román. - Ahány ház, annyi szokás. Európában nagyobb becsülete van egy márkinak, persze csak ha pénze is van, mint egy pórias nevű úrgazdagnak. Ha meg tudja fizetni ezt a fényűzést, ezt a könnyebbséget, jól teszi, hogy ad rá... Ráadásul törvényesen csinálhatja, mert egyenes ági leszármazottja Javier de Mascayanónak, az utolsó márkinak.

Válaszolni akartam, de ekkor a vendéglő ajtaja előtt megállt Don Francisco autója.

A gazdag bányász és szenvedélyes sportember maga vezette a gyönyörű, hatülékes Panhardot. Ötvenöt év körüli férfi volt, vonásai egyszerre voltak nyersek, kemények és nemesek, jóságosak.

Három fiúcska volt vele, a legidősebb tizenkettő, a legkisebb hétéves lehetett. A *márki* fiai voltak.

Áttelepedtünk a folyosóra, egy jóval szerényebb asztalhoz, és mialatt ebédeltek, tovább beszélgettünk a milliomosról és mesés szerencséről.

- Don Francisco számára egyfajta ájtatosságot jelent ez a vasárnapi kirándulása - mondta Román. - Szeret hetente egyszer a Dorotea-bánya lejárataánál visszaemlékezni a harcban és nélkülözésben eltöltött évekre. Amíg élt, a felesége jött vele; most a gyerekeket hozza magával.

Már két óra is elmúlt, amikor visszaindultunk Santiagóba. Don Franciscóék előttünk mentek el. Láttuk, amint autójuk közepes sebességgel haladva eltűnik az első kanyarban...

– Bármennyire is sportember valaki – jegyezte meg Román –, nem bravúroskodik, ha veszélyes helyen vezet, és a fiai is vele vannak.

Bár ránk ez nem vonatkozott, követtük a jó példát. Alig tizenöt kilométeres sebességgel mentünk el az ördög-fok mellett. Körülbelül száz méterrel a kényes hely után Román, aki, mióta elindultunk az Ermitától, csendben ült a helyén, megérintette a volánnál ülő Julio Cavada vállát.

– Légy szíves, állj meg egy percre – mondta neki –, azt hiszem, láttam valamit...

Szörnyen sápadt volt.

Kiszálltunk, és elindultunk felfelé, Román után.

Amikor a hirtelen kanyarhoz értünk, mely szinte megkoronázza az ördög-fok halálos mélységét, Román megállt, s az utat kezdte vizsgálni...

– Szentséges Isten! – kiáltott fel döbbenten.

– Nem tévedtem!... Itt borzalmas szerencsétlenség történt!

Kérdő tekintettel néztünk rá. Román levette a kalapját.

– Francisco Mascayano autója ebbe a szörnyű szakadékba zuhant... – motyogta a barátunk. – Nézzétek – folytatta –, követtük a nyomát, én szinte önkéntelenül figyeltem... Egyszer csak eltűnt a szemem elől... ekkor kértem Juliót, hogy álljon meg... reméltem, hogy csak lefordult egy mellékútra a szerencsétlen... bár ilyen út nincs is erre... de most már kétségtelen... nézzétek...

S a földre mutatott...

A négy keréknyom egyenesen a szakadék széle felé tartott... és ott eltűnt...

A döbbenettől némán néztünk egymásra.

- Nem kanyarodott idejében - jegyezte meg Julio Cavada egy műszaki szakértő hangján. - Nagyon különös!...

- Talán hirtelen rosszullet - szólaltam meg, hogy mondjak valamit.

- Meglehet - hagyta rá Román. - Rosszullet!... Valójában szinte nincs is más magyarázat rá... Nézzétek... Szó sincs rosszul kiszámított kanyarról... Nem... A kocsi egyáltalán nem kanyarodott... egyenes vonalban haladt a szakadékig... Rosszullet... öngyilkosság... pillanatnyi elmezavar... akármelyik lehetett... Mindjárt megtudjuk, mihez is tartsuk magunkat...

Román macskaügyességgel kezdett leereszkedni a szakadékba, egy kevésbé meredek részen, közel ahhoz a helyhez, ahol az autónk megállt. Julio és én követtük... igaz, csak ügyel-bajjal, hiszen nem vagyunk hegymászók.

- Julio - szólt egy pillanat múlva Román -, nem mennél el az őrszobára?... Van egy nem messze innen, Arrayánban. Értesíteni kell a santiagói rendőrséget...

Julio így is tett, mi pedig tovább ereszkedtünk lefelé a szédítő mélységbe...

A nemrég hullott esőtől megduzzadt Mapocho zúgva folyt a szakadék mélyén... Jó negyedóraig tartott, míg leértünk. Rögtön megláttuk, amit kerestünk.

A meredek sziklafal lábánál, a bokrok közt ezer darabra törve hevert Don Francisco Mascayano csodálatos Panhardja. A férfi és a három gyermek szétroncsolt, megmerevedett, mozdulatlan teste a földön feküdt, melyet a chilei hegyi patakok jellegzetes, gömbölyű kövei borítottak...

Román alig tudott uralkodni a megindultságán; egymás után odament a borzalmas tetemekhez...

- Alighanem rögtön meghaltak... - jegyezte meg. - Ha valamelyik gyerekben csak egy szikrányi élet is lenne... másképpen állna a dolog...

- Miért? - kérdeztem.

Román válaszolni akart, de hirtelen elhallgatott...

- Talán megmenthettük volna - mondta pillanatnyi tűnődés után. - Nincs más hátra, meg kell várnunk a rendőrséget... Hagyjunk mindent úgy, ahogy van... A legkisebb részletekre is kiterjedő vizsgálat ki fogja deríteni a baleset okát.

- Rosszullét, öngyilkosság vagy pillanatnyi elmezavar - ismételtettem előbbi szavait. - Miből lehet megállapítani az igazi okot?...

- Ki tudja? - felelte Román. - Egy autó más ok miatt is kormányozhatatlanná válhat... Elhamarkodtam. Elég egy kis göröngy, hogy félrecsapódjon a kormány, nem?... Majd megnézzük, ha megjött a rendőrség.

Egy hosszú órán át vártunk ketten azon a tragikus helyen, a holttestek mellett, melyek nemrég csillogó, gazdag boldog életek hordozói voltak...

Végre lépteket hallottunk... Julio Cavada jött meg a rendőrökkel.

A felügyelő és a két rendőr segítségével nekiláttunk, hogy megvizsgáljuk a szerencsétlenség részleteit...

- A kormányval nem volt baj - állapította meg Román. - Legalábbis nincs olyan nyom, ami erre utalna...

A felügyelő helyeslően bólintott...

Már indulni készültünk (a rendőrség majd gondoskodik a holttestek elszállításáról), amikor Román tekintete hirtelen megakadt valamin, amiről nem sikerült megállapítanom, hogy micsoda... lehajolt érte, felvette, és szó nélkül zsebre rakta.

Elindultunk. Román egyre gondterheltebb lett, s arra kért, maradjunk ott még egy kicsit. Fel-alá járkált a baleset színhelyén; jegyzetfüzetet vett elő, és nekünk úgy tűnt, hogy felír néhány dolgot...

Meglepődtünk, de hagytuk, hadd csinálja... Míg jött-ment, észrevettem, hogy valamitől kidudorodik a zsebe.

– Mit tettél oda? – kérdeztem.

Román egy nagy darab kvarckristályt vett elő. Szabálytalan alakja miatt avatatlan szemünkben terméskőnek látszott...

– Amint látjátok – mondta –, ez egy kő... mely egy olyan bányász szemében, mint Don Francisco, sokat érhet...

– De hiszen ezt ott lenn találtad... – mondtam.

– Igen – válaszolta Román –, de ez nincs legömbölyítve, mint a többi lenn, a vízmosásban, és nem gránitból van, hanem kvarcból... Ez a kő az autóban jutott le oda. S mikor az felborult, kiesett belőle... Egészen biztos vagyok benne...

– Gondolod, hogy fontos felfedezésről van szó? – kérdezte Julio Cavada.

– Lehet, hogy nagyon fontosról... – felelte Román.

S azon a tragikus délutánon másodszor vagy harmadszor véltem valami gyanúsat felfedezni az arckifejezésén.

Elmúlt három-négy nap. A sajtó beszámolt az ördög-foknál történt szerencsétlenségről, persze azzal a felesleges és már-már beteges részletességgel, mellyel a tudósítók elégitik ki a mindig szenzációéhes olvasók kóros kíváncsiságát.

Egy délután az Unión klubba menet Románnal találkoztam.

– Velem jössz a bíróságra – mondta bevezetés nélkül. – Julio Cavada is ott lesz

– Van valami újság?...

– De még mennyire! Majd meglátod... Don Francisco Mascayano és fiai haláláról van szó... Vallomásotok döntő lehet...

– Hisz én nem is láttam semmit! – kiáltottam meglepődve.

Román elmosolyodott:

– Inkább azt mondd, hogy majdnem mindent láttál, csak nem tudtad megfigyelni... Tiszta ügy... Minden szála a kezemben van, de szükségem van a tanúvallomásodra...

– De azt se tudom, mit valljak...

– Igaz, hogy nincs olyan jó memóriád, mint nekem, de biztos vagyok benne, hogy nem követsz el hibát, ha a bíró kérdéseire igennel válaszolsz. Olyan tényekről van szó, amiket ismersz, amiket nem felejtthetél el. Csak azon csodálkozom, hogy ezek ismeretében még nem jöttél rá az igazságra...

Julio Cavadával a bíróságon találkoztunk. Egy magas, szőke, borotvált arcú, talpig gyászba öltözött úr társaságában volt.

– Azt itt megjelent Don Antonio Mascayano úr – mondta a bíró – szeretne megtudni önöktől minden részletet arról a tragikus balesetről, amely elragadta tőle nagybátyját, Don Franciscót. Mint az elhunyt legközelebbi rokona és örököse, kijelentette, hogy egy

pillanatig sem fog nyugodni, míg az ügy minden részletére fény nem derül... s most hozzá kell tennem, hogy – hála Román Calvo úr tevékeny közreműködésének – azt hiszem, kijelenthetem Mascayano úr előtt: az ügyre teljes egészében fény derült... feltéve, hogy az önök vallomásai megegyeznek az övével...

Mascayano úr barátságosan üdvözölt bennünket.

– Már van szerencsém ismerni az urakat – mondta. – Fuenzalida úr osztálytársam volt... Köszönöm azt a szomorú szívességet, amit most tesznek nekem...

– Öné a szó, Calvo úr – mondta a bíró.

Román felállt, és anélkül hogy egy pillanatra is felemelte volna a hangját, nyugodtan, derűsen, majdnem mosolyogva csak ennyit mondott:

– Don Francisco Mascayanónak és fiainak 1913. október 12-én, vasárnap délután negyed háromkor az ördög-fok szakadékába történt lezuhanása nem baleset, hanem bűncselekmény következménye... Megnevezem a tettest... Az itt megjelent Don Antonio Mascayano a tettes.

A megvádolt férfi ordítva pattant fel helyéről...

– Hazudsz, gazember! – kiabálta.

A bíró megrázta a csengőt, és rendreutasította.

– Ön is beszélhet majd – mondta neki.

Mascayano holsápadtan ült vissza...

– Nem lep meg – folytatta Román hogy ez az ember, akit vádolok, ennyire fölényes, nagyszájú és szemtelen... Tettét előre kitervelte, és ha a magasságos Isten nem úgy adta volna, hogy a barátaim és én a tragédia órájában arra járjunk, Mascayano úr egész életében büntetlenül élvezte volna szörnyű gattettének gyümölcsét...

– Kérem a tanút – szólta közbe a bíró hogy csak a bizonyítékokra szorítkozzék...

– Többségük morális bizonyíték... – folytatta Román.

– Mindjárt gondoltam – dűnnyögte Mascayano, aki remegve ült a székén. Ajka kiszáradt, tekintete réveteg volt...

– Azt mondtam, többségük – hangsúlyozta Román. – Tárgyi bizonyítékaim is vannak... megsemmisítő bizonyítékok...

– Folytassa – mondta a bíró.

– Az áldozat családi körülményeivel kezdeném. Jól ismerem őket, és remélem, hogy az önök számára sem ismeretlenek. Francisco Mascayanónak három fia volt, mindhárman az apjukkal egy időben vesztették életüket az ördög-foknál. A polgári törvénykönyv 79. cikkelye szerint „ha két vagy több személy egy és ugyanazon esemény, például hajótörés, tűzvész, omlás, harci cselekmény vagy bármi más során életét veszttette, és nem lehet megállapítani elhalálozásuk sorrendjét, minden esetben úgy kell eljárni, mintha a szóban forgó személyek egyszerre haltak volna meg, és egyikük sem élte volna túl a többit”. Eszerint Don Francisco fiai nem örökölhettek apjuktól, aki velük együtt halt meg, s az elhunyt hatalmas vagyona egyetlen, vér szerinti unokaöccsére, Don Antonióra száll... A bűncselekmény tehát Don Antonio hasznára vált... Ez az első gyanús pont... Don Antonio előélete sem túlságosan épületes... Az urak jól ismerik, akárcsak én... Közepesnél nagyobb vagyont örökölt, de már évekkal ezelőtt eltékozolta párizsi orgiákon. Akik akkortájt Európában jártak, emlékezhetnek ennek a ficsúrnak fényűző életmódjára, esztelen pazarlására. Nem volt herceg, se milliomos, mégis beszéd tárgya lett Párizsban... Gazdag, henyé élethez szokva és majdnem szegényen tért vissza Chilébe. A tőzsdén próbálta visszanyerni a vagyonát, ez végleg tönkretette... Volt idő, amikor az ingeit is hitelbe mosatta, mégsem tudott belenyugodni, hogy le kell mondania az autóról, a versenylovokról, a drága vacsorákról. Aztán bekövetkezett a vég, ami annál inkább fájdalmas volt, mert ez a bukott ember eljátszotta a jó hírét, és a munkától is elszokott... önök mind látták, hogy züllik el!... Az utóbbi időben egy eléggé ismert kávéházban töltötte napjait, várva, hogy

valaki meghívja egy pohár italra, egy szendvicsre, akármire... Nem kívánom ezt még szégyenletesebb részletekkel ecsetelni... De amit beszélt, még megdöbbenőbb volt... Gazdagságról álmódzott, pedig olyan nyomorult volt, hogy sokszor húsz centavo sem csörgött a zsebében... A pénz és az általa elérhető könnyű élvezetek megszállottja lett. Akit most látunk, bizonyíték rá, hogy hova vezethet az élvhajász, fényűző, henye élet rögeszméje... Mert Antonio Mascayano mindenre gondolt, csak arra nem, hogy dolgozzék... Igen, tudta, hogy elég négy ember eltűnése, hogy milliókat örököljön, hogy elhagyja azt a nyomorúságos odút, melyben él, és mint gazdag márki térjen vissza Párizsba, hogy részt vegyen a világ legpazarabb multságain... Kérdem mindazokat, akik ismerik: nem volt számára túlságosan erős ez a kísértés?

Mindnyájan csendben maradtunk... Csak Mascayano kezdett lassan magához térni...

- Engedelmével - fordult a bíróhoz még remegő hangon nem tudom, meddig van még joga ennek az úrnak, hogy engem így sértegessen, szememre vesse szerencsétlenségemet és szegénységemet, hogy a legaljasabb cselekedetet tételezze fel rólam, s mindezt arra alapozva, hogy gazdag szeretnék lenni, mint ahogy minden ember gazdag akar lenni...

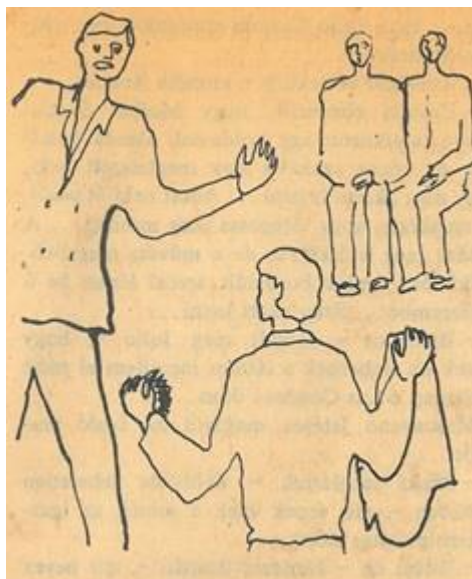
Román nem jött zavarba.

- Morális bizonyítékokkal kívántam kezdeni - mondta a legnagyobb nyugalommal. - Nagyon is jól tudom, hogy önmagukban semmit sem érnek. De a vád, amit most megfogalmazok, olyan megdöbbenő, hogy előbb meg kellett mutatnom a bíró úrnak és a többi tisztelt jelenlevőnek, hogy - tekintettel a vádlott előéletére - nem alaptalan. Most rátérek a tények ismertetésére, úgy, ahogy történtek. Ezt álszerénység nélkül kimondom... azt hiszem, egyetlenegy részlet sem kerülte el a figyelmemet... Az a gondolat, hogy végezzen Don Franciscóval és családjával, hatalmába keríthette Antonio Mascayanót... Logikus...

Az unokaöcs elmosolyodott...

– Máris a feltevések területén járunk – mormolta.

– Mindjárt meggyőződhet róla, hogy igazat mondok-e vagy sem – felelte Román. – Mondom, Mascayano úr mindennél jobban kívánhatta Don Francisco és fiai halálát, még hozzá olyan módon, hogy saját hasznára fordíthassa a polgári törvénykönyv 79. cikkelyének rendelkezését... Hogy gondolt-e segítő társakra vagy sem, nem tudtam megállapítani... Tény, hogy végül úgy döntött, saját kezűleg végez velük. A vádlott tudott Don Francisco és családja vasárnapi kirándulásairól, és jól ismerte az utat, amit meg kellett tenniük... Többször találkoznia kellett velük, amikor Félix Urbistondo nevű barátjával Maitenesbe tartott, ahol vasárnaponként ebédelni szokott... Don Félixnek és sofőrjének a periratokban található vallomása e tekintetben minden kétséget kizár. Elhatározta, hogy a bűntény elkövetéséhez elváltoztatja a külsejét... Nem tehetett mást... Ha valaki felismerte volna a „baleset” színhelyének közelében, ez a legkülönfélébb gyanúsításokra adhatott volna okot...

Ekkor Román egy hirtelen mozdulattal felkapta a bírói pulton heverő újságot...

– Mascayano úr – kérdezte dörgő hangon felismeri ezt a kabátot, ezt a kalapot, ezt a nadrágot, ezt az álszakállt?...

Színpadra illő pillanat volt... A nyomorult döbbenten pillantott az asztalon heverő tárgyakra, és szinte ájultan roskadt a karosszékekbe...

– Azt hiszem – szólalt meg Román –, legalább a morális bizonyítás sikerült...

E szavakat rövid, ünnepélyes csend követte.

– Folytathatja, kérem – mondta a bíró.

– Így, álsruhásan indult Antonio Mascayano a büntett színhelyére... Nem kétséges, hogy előre kiválasztotta. Aki már járt arra, könnyen megértheti. A hegyekből jövő út az ördögfoknál olyan hirtelen kanyarodik, hogy sokan, mielőtt áthaladnának a kritikus ponton, meg szoktak állni, mert félnek, hogy ezen a veszélyes helyen, ahol százméteres szakadék tátong az út alatt, egyszer csak szembejön velük egy másik jármű. Don Francisco nem volt ilyen óvatos... Azzal is beérte, hogy néhányszor megnyomta az autódudát... A bűnös nagyon jól tudta, hogy az útnak ezen a pontján elég a legkisebb hiba, hogy a kocsizuhanjon a halálos mélységbe, és azt is tudta, hogyan idézze elő ezt olyan biztos, csalhatatlan módon, hogy minden valószínűség szerint véletlen balesetnek tekintsék... E tekintetben hasznos lesz számunkra a valparaísoi *El Mercurio* 1894. április 22-i száma, melynek egyik cikkét most felolvasom. Régi ügy, tizennégy éves... de valamire mégiscsak jó a memóriám... nem felejtettem el... A cikk így hangzik:

Ostoba és gyáva merénylet

Tegnap este, alighogy a 14. sz. személyvonat elindult La Calera állomásról, Basilio Arratia, a népszerű és rokonszenves kalauz brutális merényletnek lett szenvedő alanya, szerencsére

súlyosabb következmények nélkül. Amikor Arratia át akart menni az első osztályú kocsiból a másodosztályúba, egy biztos kézzel elhajított kő könnyebben megsebezte a bal arcát.

Egy idő óta a söpredék egyes elemei ostoba módon azzal szórakoznak, hogy mozgó vonatokra köveket dobnak, sőt rálőnek... de ebben az esetben megdöbbenve és szomorúan kell megállapítanunk, hogy a tettes egy jónevű család gyermeke, akit részegsége miatt néhány nappal ezelőtt Arratia leszállított a vonatról. Vagyis bosszúról van szó. A szóban forgó fiatalembert – nevének kezdőbetűi A. M. – az állomás külterületén, az aljas merénylet elkövetésének pillanatában, szerencsére tetten érte Segundo Pobiéte váltóőr...

A quillotai bíróság irattárában megtalálható a háromhavi szabadságvesztésről szóló ítélet, melyet Antonio Mascayano le is töltött... Ezért és egyébek miatt méltó lenne a „legjobb kődobó” címre. El kell ismernem, hogy valóban ügyes és biztos keze van... Repülő foglyokra vadászik, kővel, tizenöt méterről arcon találja a mozgó vonat kalauzát... Mi csodálkoznivaló van hát azon, hogy egy közvetlen közlőről eldobott kővel megzavarta nagybátyját, aki nehéz szakaszon, feltehetően minimális sebességgel vezette az autót? A bűntett jól ki volt terelve... magán viselte egy véletlen baleset minden jegyét... Az én jó memóriám okozta Mascayano úr vesztét... Amikor a szakadék mélyén megvizsgáltuk az áldozatokat, véletlenül megláttam ezt a követ, melyet a jelenlevő barátaim minden bizonnyal felismernek...

E szavakkal Román elővette a zsebéből azt a kvarcdarabot, amire az ördög-foknál felhívta a figyelmünket.

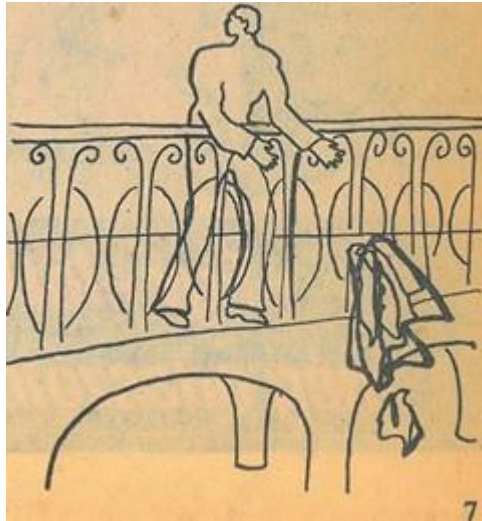
– Tessék, bíró úr – mondta –, a bűnjel... Az autóval együtt jutott le a szakadék mélyére, ott találtam rá... az urak is tanúsíthatják... Tévedésről szó sem lehet: a Mapocho medre kizárólag sodrás által legömbölyített gránitdarabokból áll, ez a kő pedig szögletes, és ha

nem tévedek, kvarc... Mikor megpillantottam, rögtön rájöttem, hogy *valaki odavitte...* De mikor és hogyan? Bizonyára nem sokkal korábban, mert a víz még nem mosta tisztára, földes és poros volt... és nem egészen két hete a Mapocho úgy megáradt, hogy az egész medret kitöltötte... Elképzelhetőnek tűnt, hogy *valaki föntről dobta le a követ...* Ez a gondolat szöveget ütött a fejembe... Eszembe jutott, milyen különös módon zuhant le az autó... Barátaim is látták, hogy a keréknyomok egyenesen a szakadék felé tartottak... A vezető nem is fordított a kormányon... Az első percekben rosszul éreztük, valamilyen rohamra, még öngyilkosságra is gondoltunk... De egy ügyesen, kellő pillanatban elhajított kő is elfogadható magyarázatot nyújt... Ekkor jutott eszembe a La Calera-i eset, amit az imént olvastam fel abból a régi *El Mercurio*-ból... Különös azonosság! A vasúti merénylet és az újdonsült milliomos egy és ugyanaz a személy... Mondanom sem kell, hogy a saját elképzelésem máris kialakult... Mégis tartózkodtam tőle, hogy közöljem alapos gyanúmat a barátaimmal. Előbb az ügy minden szállal a kezemben kellett hogy legyen... Nem tűnt nehéznek a dolog... Antonio Mascayano túlságosan ügyes, semhogy ne vigyázott volna kellően... Hogy tettének színhelyére mehessen, el kellett változtatnia a külsejét ... Egy sétáló úriember azon az isten háta mögötti vidéken több mint feltűnő lett volna, meg aztán a kocsisokban sem bízhatott... Ezért az első perctől fogva biztos voltam benne, hogy álruhát öltött... Ez nem olyan könnyű, mint ahogy a bűnügyekben járatlanok képzelik... Az álruha majdnem mindig hagy valamilyen nyomot: az urak talán még emlékeznek a Beckert-ügyre... Mascayano egyedül él egy kis emeleti lakásban, fent a Santo Domingo utcában... Ez kapóra jött neki... Azt csinálhat benne, amit akar, nem kell alkalmatlankodó szemtanúktól tartania... Innen indult, valószínűleg még napkelte előtt, álruhában, és ide is tért vissza, hogy levegye álszakállát, és átöltözzék... Legalábbis így gyanítottam, és úgy látszik, feltevéseim beigazolódtak... A rendőrfőnöktől kértem két detektívet, és éjjel titokban körülnéztem

Mascayano háza táján... Talán éppen azon törte a fejét, hogyan tüntesse el a bűnjeleket... Elégetni aligha mertte őket: a szag elárulta volna a földszinti lakóknak... Azt gondoltam, esetleg a szemétkébe dobta, ezért másnap reggel guberálónak öltözve megvizsgáltam a szeméttartályokat... Semmit sem találtam... Ügyes fickó...

Aznap sokan keresték fel az újdonsült milliomos házát... Közülük néhányan az előtt való nap nem is köszöntek neki. Este, alighogy besötétedett, észrevettem, hogy egy csomaggal a hóna alatt kisurran a házból; Miraflores felé indult az Esmeralda utcán, azután a Rosason a Bandera sarkáig, onnan pedig a folyó felé ment... Az utcák kihaltak voltak. A két nyomozóval távolról figyeltem. A hídon megállt, óvatosan körülnézett, és miután meggyőződött róla, hogy egyedül van, az áruló csomagot a Mapochóba dobta, amely tovasodorta. Már nem kellett követnünk. A Mapocho, kivéve, mikor a nagy áradások vannak, Santiago alatt szinte eltűnik a homokmederben... Ezért mihelyt megvirradt, a vízbe dobott csomag keresésére indultunk, és hamarosan meg is találtuk... s ha valaki nem hiszi, itt a bizonyíték...

E szörnyű vádbeszéd nyomorult célpontja eddig némán, mozdulatlanul, szinte kábultan bújt meg székében. De ekkor felegyenesedett...

- Az úr vádaskodása csak kártyavár - mondta alig hallhatóan. - Mi derül ki mindabból, amit eddig hallottunk? Semmi, csak az, hogy egy kő a Mapocho medrébe esett, feltehetően a lezuhanó autó sodorta magával, meg az, hogy egy álszakállt és néhány ócska ruhadarabot találtak Yungay alatt az ártéren... A többi mind rosszindulatú gyanúsítás... minden alap nélkül...

Kezdett magához térni.

Román vállat vont...

- Korán örül, Mascayano úr - mondta még van néhány adum... Az autó sodorta volna le ezt a követ az ördög-fok szakadékába?... Bátorkodom közölni önnel, hogy ez lehetetlen. Az utolsó kvarclelőhely arrafelé nem az úton keresztül húzódik, még csak nem is alatta, hanem száz méterre attól a ponttól, ahol az autó lezuhant... ott, ahol ön felvette ezt a követ, egy facsoport mellett... Másrészt nem tagadhatja, hogy ez a ruha és ez a szakáll az öné... Tránsito Vásquez asszony, a Santa Filomena-i kis bolt tulajdonosa adta el önnek a köpenyt és az anyagot, amiből a nadrágot csinálta... ön szabta ki és varrta meg otthon... Első pillantásra észre lehet venni, hiszen a szabómesterséghez nem is konyít... Nézzék, kérem, hogyan varrta, nézzék ezeket a girbegurba öltéseket... Végezetül arra kérem

a bíró urat, legyen szíves, szólítsa fel ezt az urat, hogy jelenlétünkben tegye fel az álszakállt.

– Mi vagyok én? Bohóc? – hördült fel Mascayano.

– Ha vonakodik, saját magának árt vele – figyelmeztette a bíró.

A nyomorult ekkor mosolyt színelve, melyből csak szörnyű fintor lett, feltette a szakállt...

Román felénk fordult...

– Felismeritek ezt az embert? – kérdezte.

Ünnepélyes pillanat volt.

Néhány másodpercig haboztam... Valami derengett, de nagyon halványan...

– Emlékszel arra, hogy Molináról, a festőről beszélgettünk?

Egyszerre minden megvilágosodott előttem.

– Igen – válaszoltam. – Mikor azon a vasárnapon Las Condesbe tartottunk, ezzel az emberrel találkoztunk az úton... Felfigyeltem szép szakállára és rongyos öltözetére... „Jó modell lenne egy zsánerképhez” – mondtam... Erre Julio Cavada elmondott egy adomát Molináról.

– Ismételd el nekünk – mondta Román.

– Cavada elmesélte, hogy Molina Santiagóban találkozott egy koldussal, akinek hatalmas és kócos szakálla úgy megtetszett neki, hogy meg akarta festeni... Adott neki öt pesót, és megkérte, hogy látogassa meg másnap... A koldus meg is érkezett, de a művész megrökönyödésére simára borotvált arccal lépett be a műterembe... Szép akart lenni...

– Bizonyos – szólalt meg Julio hogy ennek az embernek a láttára meséltem el múlt vasárnap a Las Condes-i úton...

Mascayano letépte magáról az áruló szakállt...

– Majd meglátjuk – üvöltötte tehetetlen dühében –, mit érnek ezek a mesék az igazságszolgáltatás előtt!...

– Tudja ön – kérdezte Román –, mit nevez a törvény alapos gyanúnak? Nem? Majd ítélethirdetéskor megtudja...

Mascayano megtakarította a bíróságnak a kivégzést... Két héttel a fenti események után zárkájában felakasztotta magát...